

MAORI

achtergrondinformatie

DE WAKA

Geschiedenis van de kano

De geschiedenis en ontwikkeling van zeekano's valt moeilijk te achterhalen want er liggen geen gezonken wrakken op de zeebodem. Als kano's breken, blijven ze drijven en worden ze traag verteerd door paalwormen. Op het vasteland, in grotten en moerassen, zijn alleen fragmenten van oude zeilkano's bewaard gebleven. Zodra in het begin van de zestiende eeuw de Europese ontdekkingsreizigers de Stille Oceaan begonnen te bezeilen, kwamen beschrijvende teksten, schetsen, schilderijen, gravures, modellen en later ook foto's beschikbaar. Het is bekend dat boomstamkano's goede dienst deden als rivier- en

meervaartuigen, maar ongeschikt waren voor oceaandreizen. Om de stabiliteit te bevorderen, werd zijdelings een drijver toegevoegd, wat er een uitlegger-kano van maakte. De romp werd verhoogd door verticale planken toe te voegen. Hetzelfde was nodig voor de dubbelrompkano's, die uitermate geschikt waren voor lange verkenningsreizen en bovendien het voordeel boden dat ze een vrij groot aantal migranten naar verre eilanden konden transporteren. Hoogstwaarschijnlijk werd Nieuw-Zeeland bereikt met dubbelrompkano's, uitgerust met driehoekige zeilen.

Tijdens de contactperiode met de Europeanen pasten de Maori's hun kano's aan hun veranderde navigatie- en reisnaden aan; ze deden dit hoofdzakelijk om in te spelen op de natuurlijke omstandigheden. De gematigde regio's van Nieuw-Zeeland hebben grote meren en rivieren, klippenkusten en onvoorspelbaar weer: allemaal nieuwe uitdagingen voor kanoreizigers. Het land voorzag in grote bomen die gebruikt konden worden voor het bouwen van brede kano's met een enkelvoudige romp en zonder vlerken, zoals de indrukwekkende *waka taua* (oorlogskano).

De *waka taua* als teken van prestige

Oorspronkelijk ontworpen om een grote groep krijgers zo snel mogelijk te vervoeren, waren oorlogskano's strategische aanwinsten bij militaire expedities langs de kusten en in binnenlandse wateren. Deze kano's werden beschouwd als *tapu*: vrouwen noch voedsel waren aan boord toegelaten. De manier waarop men in een kano stapte, was verbonden aan rituelen omdat dit overeenstemde met het betreden van het lichaam van een voorouder. De romp van het vaartuig stelde diens ruggengraat voor. *Waka taua* zijn negen tot dertig meter lang. Ze konden tot

honderd sterk getrainde krijgers dragen die, terwijl de oorlogskreten weergalmden, eendrachtig werkten onder het bevel van een in het midden van de boot staande leider. Vóór de komst van het gemeenschapshuis was de *waka taua* het voornaamste teken van tribale identiteit. *Waka*-houtsnijtradities leefden in de jaren negentig van de twintigste eeuw opnieuw op met de bestelling van 21 ceremoniële *waka taua* om de 150ste verjaardag van het tekenen van het Verdrag van Waitangi te markeren. *Waka taua* dragen van oudsher

persoonlijke namen die historisch weerklinken; ze waren het brandpunt, de trots en het prestige van de *hapū* (substam) die ze in zijn bezit had. Leaders demonstreerden hun invloed en rijkdommen door houtsnijders en kanobouwers aan te trekken die een volledig versierde kano konden bouwen. Sommige stammen hadden hun eigen experts, maar vele moesten zich verlaten op specialisten die uit andere stammen geïmporteerd werden. Soms konden *waka taua* verkregen worden door de uitwisseling van wapens of geweven mantels; andere maakten deel uit van een oorlogsbuit.

Een *waka taua* snijden

Waka taua werden gemaakt van het zeer harde hout van de *tōtara* (*Podocarpus totara*) of *kauri* (*Agathis australis*) – beiden zeer grote bomen. Eén boom volstaat voor het snijden van

een volledige *waka taua*. Eerst werd heel zorgvuldig een boom uitgekozen, waarna een gepast ceremonieel uitgevoerd werd voor zowel Tāne Mahuta, de bosgod, als Rata, de mythologische voorganger van de kanobouwers in de hele Polynesische wereld. Hierop volgden het vellen van de boom, de ruwe vormgeving van de romp en het slepen ervan naar de rand van het water. Daar werden de gesneden boeg, het achterschip en de zijanten met vlasvezel aangebonden. De boeg bestond uit een *manaia* die twee ribben vasthield als symbolen voor kennis en

leven. De buitenkant werd afgewerkt met een patroon dat de snelheid van de *waka* door het water moest verbeteren.

De *waka* vandaag

Tijdens de Waitangidagviering van 2010 zijn *waka* vanuit verschillende stammen naar Waitangi gebracht om de nationale dag te herdenken. Bij dageraad, net bij Tī Beach en aan de monding van de Waitangi River, was het zicht buitengewoon levendig. De 170ste verjaardag stond in het teken van 'het jaar van de Waka'. Een vloot van ten minste dertig *waka* werd ter zee gelaten en naar Hobson's Beach gepeddeld, waar een enorme ceremoniële *waka*, Ngā tokimatawhaorua genaamd, geëscorteerd werd naar Pewhairangi

Bay (Bay of Islands). Ngā tokimatawhaorua vierde bij deze gelegenheid zijn zeventigste verjaardag. Hij werd in 1940 gebouwd voor de honderdjarige herdenking van het Verdrag van Waitangi. Deze kano kan tachtig peddelaars en vijfenvijftig passagiers dragen.